

FRANZ KAFKA
DÖNÜŞÜM

Can Modern

Dönüşüm, Franz Kafka

Almanca aslından çeviren: Ahmet Cemal

Die Verwandlung

© 1986, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 1986

75. basım: Şubat 2024, İstanbul

Bu kitabın 75. baskısı 5 000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Şirin Etik

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Baskı ve cilt: Melisa Matbaacılık Yayıncılık San ve Dış Tic. Ltd.

Maltepe Mah. Davutpaşa Çiftelhavuzlar Sk. No:16 Acar San. Sit.

Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 45099

ISBN 978-975-07-1935-6

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza Giz, No: 9/25 Sarıyer/İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

FRANZ KAFKA
DÖNÜŞÜM

UZUN ÖYKÜ

Almanca aslından çeviren

Ahmet Cemal

♥can

Franz Kafka'nın Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Dava, 1999

Amerika, 2006

Ceza Kolonisinde, 2007

Babaya Mektup, 2008

Bir Kavganın Tasviri, 2009

Milena'ya Mektuplar, 2009

Bir Köpeęin Araştırmaları, 2019

şato, 2022

FRANZ KAFKA, 1883'te Prag'da doğdu. Kafka'nın ailesiyle olan ilişkisi, Yahudi asıllı oluşu, içinde yaşadığı toplum ve siyasal ortam, çevresine yabancılaşmasını kolaylaştırdı. 1906'da hukuk doktorasını tamamlayan Kafka'nın ilk yapıtları *Bir Kavganın Tasviri* ve *Taşrada Düğün Hazırlıkları*, 1912'den önce yayımlandı. 1912'den başlayarak *Dönüşüm*, *Amerika*, *Dava* adlı başyapıtları birbirini izledi. *Ceza Kolonisinde* adlı öyküsü –suç sorununu işlemesi açısından– *Dava*'yla ilişkiliydi. Vereme yakalanan Kafka, 1924'te Viyana yakınlarındaki Kierling Sanatoryumu'nda öldü ve Prag'da toprağa verildi. *Şato* adlı son romanı yarım kalan Kafka, yapıtlarında çağımız insanının korkularını, yalnızlığını, kendi kendine yabancılaşmasını ve çevresiyle iletişimsizliğini dile getirdi. Tüm yapıtlarının yakılmasını vasiyet etmiş olsa da, dostu Max Brod bu isteğini yerine getirmede ve onun eserini 20. yüzyıl edebiyat tarihine kazandırdı.

AHMET CEMAL, 1942'de İzmir'de doğdu. St. Georg Avusturya Lisesi ve İÜ Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. *Yazko Çeviri* dergisini yönetti. Hölderlin, Kleist, Brecht, Canetti, Remarque, Celan, Zweig, Musil, Trakl, Benjamin, Kafka, Lukács, Fischer, Bachmann, Goethe, Paz gibi yazar ve şairlerin yapıtlarını dilimize kazandırdı. Deneme kitaplarının yanı sıra *Dokunmak* adlı öykü kitabı ile *Kıyıda Yaşamak* adlı romanı yayımlandı. Çeviri edebiyatına yaptığı hizmetlerden ötürü Avusturya Federal Cumhuriyeti Altın Liyakat Nişanı'nı ve 2010 yılı Tarabya Çeviri Ödülleri Almancadan Türkçeye Büyük Çeviri Ödülü'nü aldı. 2017'de öldü.

Tezer Özlü için, ölümlle kesilmiş bir dostluğun ve
ortak Kafka sevgimizin anısına

Ahmet Cemal

İçindekiler

Kafka'yı yeniden çevirirken	13
<i>Dönüşüm</i>	17
<i>Dönüşüm</i> 'e Sonsöz	85
Kafka'dan Felice'ye <i>Dönüşüm</i> üzerine	89
<i>Dönüşüm</i> ile ilgili başkaca yazışmalar, günce notları ve Konuşmalar	95

I

Gregor Samsa bir sabah bunaltıcı düşlerden uyan-
dığında, kendini yatağında dev bir böceğe dönüşmüş ola-
rak buldu. Zırh gibi sertleşmiş sırtının üstünde yatmak-
taydı ve başını biraz kaldırdığında bir kubbe gibi şişmiş,
kahverengi, sertleşen kısımların oluşturduğu yay biçimi
çizgilerle parsellere ayrılmış karnını görüyordu; karnının
tepesindeki yorgan neredeyse tümüyle yere kaymak üze-
reydi ve tutunabileceği hiçbir nokta kalmamış gibiydi.
Gövdesinin çapıyla karşılaştırıldığında acınası incelikteki
çok sayıda bacak, gözlerinin önünde çaresizlik içersinde,
parıltılar saçarak sallanıp durmaktaydı.

“Ne olmuş bana böyle?” diye düşündü. Gördüğü,
düş değildi. Biraz küçük ama normal, yani içinde insan-
lar yaşasın diye yapılmış olan odası, ezbere bildiği dört
duvarın arasında eskiden nasılsa, şimdi de öyleydi. Üs-
tünde paketten çıkarılmış kumaş örneklerinin –Samsa’
nın uğraşı, pazarlamacılıktı– yayılı olduğu masada, kısa
süre önce resimli bir dergiden kesip altın yaldızlı güzel
bir çerçeveye yerleştirmiş olduğu bir resim asılıydı. Kürk
şapkalı ve kürk atkılı bir kadın vardı resimde; kadın, kol-
larının dirsekten aşağı kalan kısımlarını tümüyle içine
alan ağır bir kürk manşonu, dimdik oturduğu yerden iz-
leyiciye doğru kaldırır gibiydi.

Gregor, daha sonra bakışlarını pencereye yöneltti ve kasvetli hava yüzünden –yağmur damlalarının pencerenin çinko pervazına çarptığı duyuluyordu– içini büyük bir hüznü kapladı. “Biraz daha uyusam ve bütün bu saçmalıkları unutsam, nasıl olur,” diye düşündü, gelgelelim bunu gerçekleştirebilmesi tümüyle olanaksızdı, çünkü Gregor Samsa sağ yanına yatıp uyumaya alışkındı, oysa o andaki durumu kendini böyle bir konuma getirmesine izin vermiyordu. Sağına dönmek için ne denli güç harcarsa harcasın, yine sırtüstü konumuna geri dönüyordu. Başarmayı belki yüz kez denedi, çırpınan bacaklarını görmemek için gözlerini kapattı ve ancak yan tarafında o âna değin yabancı olduğu, hafif, derinden gelen bir acı duymaya başladıktan sonradır ki, çabalamayacağı kesti.

“Aman Tanrım,” diye düşündü, “ne kadar da yorucu bir uğraş seçmişim meğer! Günlerim hep yolculuk etmekle geçiyor. İşin bu yanı, mağazadaki asıl masabaşı işine oranla çok daha yıpratıcı, üstelik yolculuğun benim için bir de aktarma trenlerin peşinden koşmak, düzensiz ve kötü yemeklere yargılı olmak, insanlarla sürekli değişen, asla süreklilik kazanamayan, hep içtenlikten uzak ilişkiler kurmak zorunluluğu gibi sıkıntıları da var. Şeytan alsın bütün bunları!” Karnının üstünde hafif bir kaşınma duyumsadı; başını daha iyi kaldırabilmek için, sırtüstü konumda ağır ağır yatağın başucuna doğru süründü; kaşınan yeri buldu; burada ne olduğunu anlayamadığı bir sürü küçük ve beyaz nokta vardı; ayaklarından birini oraya dokundurmak istediye de, hemen geri çekti, çünkü değmesiyle birlikte her yanını bir titreme nöbeti kaplamıştı.

Yine eski konumuna kaydı. “Bu erken kalkma yok mu,” diye düşündü, “insanı aptala çeviriyor. İnsanın uykusunu alması gerekir. Başka pazarlamacılar harem kadınları gibi yaşıyorlar. Örneğin ben aldığım siparişleri fir-

maya iletmek üzere öğlenden önce otele geri döndüğümde, ötekiler daha kahvaltıda oluyorlar. Ben patronuma böyle bir şey yapmaya kalkışsam, hemen o anda kapı dışarı edilirim.

Ama kim bilir, belki de çok iyi olurdu böyle bir şey benim için. Annemle babam yüzünden kendimi tutuyor olmasaydım eğer, işimden çoktan ayrılırdım, patrona çıkar ve ne düşündüğümü olduğu gibi söyledim. O zaman kürsüsünden düşerdi herhalde! Üstelik kürsüye oturup çalışanlarla öyle, yani yüksekte konuşmak da başlı başına tuhaf bir davranış, hele kendisiyle konuşulan görevlinin, patronun kulağının ağır işitmesi nedeniyle kürsüye iyice yaklaşmak zorunda olduğu da göz önünde tutulursa. Öte yandan, henüz tüm ümitlerin yitirilmiş olduğu da söylenemez; annemle babamın patrona olan borçlarını ödemeye yetecek parayı bir kez biriktirdim mi –ki daha beş altı yıl sürebilir bu–, o zaman mutlaka yapacağım düşündüğümü. İşi kökünden bitireceğim. Ama şimdilik yataktan çıkmak zorundayım, çünkü trenim saat beşte kalkıyor.”

Ve gece masasının üstünde işlemekte olan çalar saate baktı. “Aman Tanrım!” diye düşündü. Saat altı buçuktu ve akreple yelkovanın ilerleyişi sürmekteydi, saat buçuğu bile geçmiş, yediye çeyrek kalaya yaklaşmıştı. Yoksa çalmamış mıydı saat? Yataktan, saatin doğru, yani dörde kurulmuş olduğu görülüyordu; hiç kuşkusuz çalmıştı da. Evet ama çaları, eşyaları yerinden oynatacak denli güçlü olan saati duymayıp uyumayı sürdürmüş olması düşünülebilir miydi? Gerçi sakın uyumuş olduğu söylenemezdi ama herhalde o ölçüde de derin olmuştu uykusu. Peki şimdi ne yapacaktı? Bundan sonraki tren saat yedide kalkıyordu; o trene yetişebilmek için deli gibi acele etmesi gerekirdi, üstelik kumaş örnekleri de daha sarılmamıştı ve Gregor Samsa kendini hiç de çok dinlen-

miş, çok canlı duyumsamıyordu. Trene yetişse bile, patronun bir öfke nöbetine yakalanmasını önleyemezdi, çünkü onu karşılamak için saat beş trenini beklemiş olan ve mağazanın ayak işlerine bakan görevli, onun treni kaçırdığını patrona çoktan haber vermiş olmalıydı. Patronun kayıtsız şartsız uşağı olan bu adamda ne kişilik, ne de akıl vardı. Peki, hasta olduğunu söyleyip işe gitmese? Böylesi, çok nahoş ve kuşku uyandırıcı bir davranış olurdu, çünkü Gregor beş yıllık hizmeti boyunca bir kez bile hastalanmamıştı. Patron, kesinlikle yanına sigorta doktorunu da alıp gelir, annesiyle babasını oğullarının tembelliğinden ötürü suçlar ve tüm itirazları sigorta doktoruna atıfta bulunarak geçersiz kılar; bu doktora göre dünyada yalnızca son derece sağlıklı ama işten kaçan insanlar vardı. Ama doktor, şimdi kendisinin olayında gerçekten tümüyle haksız sayılabilir miydi? Çünkü Gregor, uzun bir uykunun ardından hakikaten gereksiz bir mahmurluğun dışında, kendini çok iyi hissediyordu ve üstelik çok da büyük bir iştahı vardı. Gregor bütün bunları, yataktan çıkıp çıkmama konusunda bir karara varmaksızın, hızla kafasından geçirdiği sırada –saat yediye çeyrek kalamayı vurmuştu–, yatağının başucundaki kapıya dikkatle vuruldu. “Gregor,” diye seslendi bir ses –annesiydi–, “saat yediye çeyrek var. Sen yola gitmeyecek miydin?” O yumuşak ses! Gregor, kendi yanıt veren sesini duyduğunda korktu, bunun eski sesi olduğu herhalde kesindi; ama bu sese alttan alta bastırılması olanaksız, acı bir ıslık da karışıyor ve bu ıslık, sözcüklerin netliklerini ancak ilk anda koruyor, hemen ardından sözcükleri karşıdakini kulaklarına inanamaz kılacak denli bozuyordu. Gregor aslında ayrıntılı yanıt vermek ve her şeyi açıklamak istiyordu ama bu koşullar altında, “Evet, evet, teşekkür ederim anne, şimdi kalkıyorum,” demekle yetindi. Aradaki ahşap kapı nedeniyle Gregor’un sesindeki değişiklik herhalde

dışardan anlaşılıyordu, çünkü annesi bu açıklamayı yeterli görerek uzaklaştı. Ancak bu kısa söyleşi, Gregor'un, normalin tersine, hâlâ evde olduğu noktasına ailenin öteki üyelerinin dikkatini çekmişti ve babası, odanın iki yandaki kapılarından birine gerçi yavaş ama yine de yumruğuyla vurmaya başlamıştı bile. "Gregor, Gregor," diye seslendi, "ne oldu?" Ve kısa süre sonra, daha derinden gelen bir sesle, yine uyardı: "Gregor! Gregor!" Öteki kapının arkasında ise kız kardeşi, alçak sesle yakınıyordu: "Gregor? İyi değil misin yoksa? Bir isteğin var mı?" Gregor, her iki yana da: "Tamam, hazırım," diye yanıt verdi ve sözcüklerin arasına uzun aralar sokarak, sesinin tüm çarpıcı yanlarını gidermeye çalıştı. Bunun sonucunda babası kahvaltısının başına döndü ama kız kardeşi fısıldamayı sürdürüyordu: "Gregor, yalvarırım aç kapıyı." Oysa Gregor kapıyı açmayı aklının ucundan bile geçirmiyordu, tersine, yolculukları sırasında edinmiş olduğu bir alışkanlığı, evde bile olsa gece bütün kapıları kilitleme alışkanlığını övmekteydi.

Niyeti, önce sakin sakin ve kimse tarafından rahatsız edilmeksizin kalkmak, doğru dürüst kahvaltı etmek ve ne yapacağına ancak ondan sonra karar vermektir; çünkü yatakta düşünerek mantıklı bir sonuca ulaşamayacağını artık iyice anlamıştı. Daha önce de çoğu kez, belki de yatakta biçimsiz yatmaktan kaynaklanan, hafif bir sızı duyduğunu ama kalktıktan sonra bunun kuruntudan başka bir şey olmadığını anladığını anımsıyordu; şimdi merakı, bugünkü kuruntularının nasıl dağılacağıydı. Sesindeki değişikliğin şiddetli bir soğuk algınlığının, yani ömürleri yollarda geçene özgü bir meslek hastalığının öncüsü olduğundan hiç kuşkusuz yoktu. Yorganı üstünden atmak çok kolaydı; gövdesini biraz şişirince, yorgan kendiliğinden aşağı düştü. Ama işin ondan sonrası, özellikle gövdesinin bu denli geniş olması nedeniyle, güçleşmişti. Doğ-

rulabilmek için kollarının ve ellerinin varlığı gerekliydi, gelgelelim onların yerine sürekli en değişik hareketleri sergileyen, üstelik de hareketlerini denetimi altına alamadığı bir sürü minik bacağı vardı. Bacaklardan birini kıvırmak istediğinde aldığı ilk sonuç, bu bacağın ileri doğru uzanması oluyordu; ve sonunda bacağını istediği konuma getirmeyi başarsa bile, bu olana dek öteki bacakları zincirden boşanmışçasına, son derece canlı ve acı verici bir hareketlilikle çarpınıp duruyorlardı. “Önce böyle uyuşuk uyuşuk yatıp durmaya son vermeli,” dedi Gregor kendi kendine.

İlk olarak, gövdesinin aşağı bölümüyle yataktan çıkmak istiyordu; ama henüz hiç görmediği ve nasıl bir şey olabileceğini de doğru dürüst kestiremediği bu bölümü hareketlendirmenin son kerte zor olduğunu anladı; gövdesinin alt bölümü yerinden çok ağır oynayabiliyordu ve Gregor sonunda, neredeyse çıldırmış gibi, tüm gücünü toplayıp her şeyi göze alarak kendini öne doğru ittiğinde, yanlış yön seçişinden ötürü, şiddetle karyolanın ayakucundaki demirlere çarptı; duyduğu yakıcı acı ona gövdesinin alt bölümünün şu anda belki de en duyarlı yeri olduğunu öğretti.

Bundan ötürü, önce gövdesinin üst bölümünü yataktan çıkarmayı denedi ve başını dikkatle yatağın kenarına doğru çevirdi. İstedliğini kolayca yaptı da ve gövdesi genişliğine ve ağırlığına karşın, sonunda ağır ağır başın döndüğü yönü izledi. Ama başını en sonunda yatağın dışında, boşlukta tuttuğunda, bu konumda daha çok ilerlemekten gözü korktu, çünkü kendini böylece düşmeye bıraktığı takdirde, başını ancak bir mucize yaralanmaktan kurtarabilirdi. Ve Gregor’un bilincini özellikle içinde bulunduğu anda kesinlikle yitirmemesi gerekiyordu; bu tehlikeyi göze almaktansa, yatakta kalmayı yeğledi.

Ne var ki, aynı çabayı bir kez daha harcamasının ar-

dından, derin bir iç çekişle yine eskisi gibi yattığında, bacaklarının da birbirleriyle büyük bir olasılıkla eskisinden beter boğuştuklarını görüp, bu başına buyrukluğu dinginliğe ve düzene dönüştürebilmek için herhangi bir olanak bulamadığında, artık yatakta kesinlikle kalamayacağını, yataktan kurtulması için en ufak bir ümit ışığı bulunsa bile, bu uğurda her şeyi feda etmenin en akıllıca davranış olduğunu bir kez daha düşündü. Aynı zamanda da soğukkanlı, hem de olabildiğince soğukkanlı bir düşünme eyleminin, çaresizlik içersinde verilen kararlardan çok daha iyi olduğunu anımsamayı unutmuyordu. Böyle anlarda bakışlarını elinden geldiğince dikkatle pencereye çeviriyordu; ama dar caddenin karşı yanını bile gözlerden gizleyen sabah sisinin görünüşü, ne yazık ki güven ve iyimserlik aşılayabilmekten uzaktı. “Yedi oldu bile,” diye söylendi çalar saatin yeniden vurmasıyla birlikte, “yedi oldu bile, ve yoğun sis daha kalkmadı.” Ve çok kısa bir süre boyunca, mutlak sessizlikle birlikte gerçek ve doğal koşulların geri döneceğini bekliyormuşçasına hiç kıpırdanmaksızın, neredeyse soluk almaktan bile çekinerek yattı.

Ama sonra şöyle dedi kendi kendine: “Saat yediyi çeyrek geçmeden kesinlikle yataktan çıkmış olmalıyım. Zaten o zamana değin mağazadan biri beni sormaya gelecektir, çünkü mağaza yedide açılıyor.” Ve bu kez gövdesini bütünüyle, her yanını aynı orantıyla yataktan çıkarmaya koyuldu. Kendini böylece yere attığı takdirde, düşerken iyice yukarı kaldırmak istediği başı büyük bir olasılıkla yaralanmayacaktı. Anladığı kadarıyla sırtı epey sertti, herhalde halının üstüne düşmekten bir zarar görmeyecekti. Kafasını en çok kurcalayan nokta, düştüğünde çıkacak olan, önlenmesi olanaksız büyük gürültüydü; bu gürültü tüm kapıların ardında korku değilse bile kaygı uyandıracaktı. Ama bunun göze alınması gerekiyordu.

Franz Kafka'nın 1915'te yayımlanan *Dönüşüm* adlı öyküsü, yazarın, anlatım sanatının doruğuna ulaştığı bir eserdir. Küçük burjuva çevrelerindeki yozlaşmış aile ilişkilerini en ince ayrıntılarına kadar irdeleyen bu uzun öykü, aynı zamanda toplumun dayattığı, işlevini çoktan yitirmiş kalıplara bilinç düzeyinde başkaldıran bireyin tragedyasını çarpıcı bir biçimde dile getirir.

Kitabın *Değişim* olarak bilinen adının gerçekte *Dönüşüm* olduğu, ifadesini Ahmet Cemal'in açıklamasında bulur: "Gregor Samsa'nın bir sabah kendini yatağında bir böcek olarak bulması, salt bir değişim değil fakat 'başkalaşım'dır. O, insanlığını koruyarak bazı değişiklikler geçirmemiştir; artık farklı bir canlı türü olmuştur."

Bu açıklama, Kafka'nın eserini tanımlarken kullandığı ifadeyle de örtüşür: "Herkes, beraberinde taşıdığı bir parmaklığın ardında yaşıyor. Şimdi hayvanlarla ilgili bunca şey yazılmasının nedeni de bu. Özgür ve doğal bir yaşama duyulan özlemin ifadesi. Oysa insanlar için doğal yaşam, insanca yaşamdır. Ama bunu anlamıyorlar. Anlamak istemiyorlar. İnsan gibi yaşamak çok güç, o nedenle hiç olmazsa kurgusal düzeyde bundan kurtulma isteği var... Hayvana geri dönülüyor. Böylesi, insanca yaşamaktan çok daha kolay."

#çekedebiyatı #kafkaesk #toplum #bireyselcilik #nihilizm #hesaplaşma
#yalnızlık

